

Тема 5. Пояснення, розуміння, передбачення та доказовість в науці.

1. Пояснення і розуміння.
2. Передбачення.
3. Ідея доказовості та обґрунтованості знання та її форми:
  - діалектика,
  - риторика,
  - мистецтво переконання та аргументації.
  - .

Наука — це дозвіл багатьох сумнівів; вона є баченням прихованого; вона є оком для всього; сліпий той, у кого немає її.

Наука — це безустанна багатівікова робота думки, щоб звести до системи всі явища нашого світу, що пізнаються.

Наука не є і ніколи не буде закінченою книгою.

А. Ейнштейн

Роль науки у суспільстві

- Рівень цивілізації людства є результатом наукових досягнень. Наука є джерелом ефективного економічного зростання суспільства, умовою сталого інноваційного розвитку енергетики, запорукою національної енергетичної безпеки, а також невід'ємною складовою освіти.

Схема способів отримання уявлень (знань) про дійсність

Наука - заснована на доказі істинності.

Релігія - на вірі в істинність, яка і не вимагає доказів.

Мистецтво - система пізнання світу, перш за все духовного, чуттєвого світу людини. Воно є своєрідним стиком доведеності і віри в істинність певних уявлень про людину.

Наука – це

- вид пізнавальної діяльності, що спрямований на вироблення об'єктивних, системно організованих і обґрунтованих знань про об'єктивний світ у всьому різноманітті його зв'язків. Наука як форма та сфера людської діяльності, склалася історично і включає формування знань внаслідок спеціально організованих наукових досліджень; відтворення знань через підготовку наукових кадрів, формування наукових шкіл; передавання знань шляхом комунікацій вчених (наукові публікації, звіти, дисертації, конференції, семінари тощо). Як система знань, що створює наукову картину світу, наука має власну структуру, в якій можна виділити укрупнені рівні або галузі (наприклад, природничі, точні; суспільні), які в свою чергу знов поділяються на складові. Наука як соціальний інститут, що забезпечує функціонування наукової пізнавальної діяльності людей, має власну інфраструктуру та комплекс усталених норм і принципів.

Основні функції науки:

- ♦ **опис** (фіксація даних спостережень та експериментів);
- ♦ **пояснення** (розкриття внутрішнього механізму явища, що вивчається);
- ♦ **передбачення** (логічний висновок із наявних даних про існування невідомих явищ, прогнозування, ретросказання, пророкування).

Мета науки – отримання нового знання відповідно із вже сформульованими, так і лише можливими в майбутньому запитами суспільства.

Кінцевий результат науки – об'єктивне знання, яке перш за все повинно бути: **істинним** та мати такі **властивості**, як *узагальненість, об'єктивність, надійність і можливість трансляції*.

Протягом всієї історії людського суспільства формувалися соціальні інститути, що забезпечують ці властивості знання.

У сучасній філософії доволі поширеним є різке розмежування понять «пояснення» і «розуміння».

- Однак аналізувати сучасний стан і перспективи цього термінологічного розрізнення не варто без осягнення його витоків. Автор статті знаходить такі витoki у царині філософії та методології науки (зокрема історії) ХІХ ст. Оскільки обидва поняття також активно вживають у звичайній мові, без урахування цього виміру неможливо говорити про те, чим є пояснення і розуміння у власне філософському контексті. Отже, ця стаття має подвійну мету. По-перше, в ній досліджено значення пояснення і розуміння у звичайній мові. По-друге, з'ясовано власне філософську ґенезу розмежування цих термінів. Доведено, що витoki сучасного філософського вжитку поняття пояснення можна знайти у філософії науки Оґюста Конта, а саме в опублікованому в 1830 р. першому томі його «Курсу позитивної філософії». Конт вводить поняття пояснення (*explication*) у контексті закону трьох стадій, а також застосовує поняття позитивного пояснення (*l'explication positive*), за допомогою якого відмежовує позитивне знання або науку від попередніх (ненаукових) стадій знання. Філософські витoki сучасного застосування поняття розуміння автор статті знаходить у філософії історії Йогана Ґустава Дройзена, а саме в його «Нарисах історики» (1858 р.), де Дройзен відмежовує

Поняття «пояснення» і «розуміння»

- є невід'ємною частиною сучасного філософського словника. Вони набули великого значення в рамках німецької філософії на межі ХІХ і ХХ ст., але залишаються актуальними і досі, зокрема й для сучасної англomовної філософії, про що свідчить активність публікацій на цю тему ¹. Причому, якщо початково ці терміни застосовували передусім у контексті філософії та методології науки, то тепер пояснення та розуміння активно досліджують також і у контексті епістемології. У сучасних дослідників інтерес викликає не лише те, яке місце посідає в науці пояснення, а яке – розуміння, а й те, як вони взаємодіють між собою у процесі набуття нового знання. Однак зрозуміти сучасні суперечки щодо цих двох понять неможливо без прояснення їх історичного підґрунтя. Неможливо також збагнути, як ці поняття розвиваються у філософській мові, без знання їхнього значення за межами філософії, тобто у звичайній (нефілософській) мові.

Перше припущення можна сформулювати таким чином:

- попри те, що у філософії поняття «пояснення» і «розуміння» нерідко протиставляються, для звичайної мови таке різке розмежування є не дуже очевидним. Філософське протиставлення пояснення і розуміння зазвичай асоціюється з німецьким філософом Вільгельмом Дильтаєм (1833–1911). Скажімо, Рудольф Макрил, починаючи свою статтю про філософа, зазначає, що Дильтай «найбільше відомий тим, що провів розрізнення між природничими і гуманітарними науками», а це розрізнення полягає у розмежуванні пояснення і розуміння: «Якщо головною метою природничих наук є досягнення причиново-наслідкових пояснень, що ґрунтуються на законі, то основною метою гуманітарних наук є розуміння засадових структур людського та історичного життя» (Маккрел, 2016). Однак із висновком, що витоки філософського розрізнення пояснення та розуміння слід шукати саме у філософії науки Дильтая або, скажімо, у його сучасників із Баденської школи неокантіанства (які дотримувалися схожих поглядів), поспішати не варто

Друге припущення

- полягає в тому, що ґене́за розмежування цих понять розпочинається раніше – ще у філософських рефлексіях щодо науки (зокрема історичної), що з'явилися до Дильтаєа. З цим припущенням я і звертаюся до спадщини двох мислителів, внесок яких у розвиток понять «пояснення» та «розуміння» затемнений Дильтаєвою філософією. Йдеться про Оґюста Конта (1798–1857), який уже використовував поняття пояснення у значенні, близькому до його сучасного філософського вжитку, та Йогана Ґустава Дройзена (1808–1884), який говорив про розуміння так, як про нього нерідко говорять і нині, а саме – як про основу методології історичного пізнання.

Пояснення і розуміння (англ. explanation і understanding; нім. Erklären і Verstehen; фр. explication і compréhension) є

- взаємопов'язаними поняттями. Перше означає розповідь, що робить щось ясным і зрозумілим, а друге є тим, що сприймається і осягається розумом. Хоча під впливом Вільгельма Дильтея у філософії закріпилася традиція їх протиставляти, звужуючи сферу дії пояснення до природознавства, а розуміння – до наук про дух (гуманітарні науки), в нефілософській мові ці терміни не протиставляються, а навпаки є взаємопов'язаними. Насправді випадки застосування термінів «пояснення» і «розуміння» у звичайних значеннях можна віднайти як у гуманітаристиці, так і в природознавстві. Окрім того, пояснення можна назвати причиною розуміння, адже перше робить щось зрозумілим. І навпаки, розуміння у значенні осягнення закономірностей є близьким до наукового пояснення.

У філософії терміни «пояснення» і «розуміння»,

- попри загальноприйнятту думку, набули розвитку ще до Дильтаєа: пояснення (explication) активно вживав Огюст Конт у першому томі «Курсу позитивної філософії» (1830 р.), а Густав Дройзен у «Нарисах історики» (1858) ввів розуміння (Verstehen) на противагу поясненню (Erklären). Конт першим визначає, що науки пояснюють світ. Але, на відміну від Дильтаєа чи Дройзена, у Конта пояснення є способом пізнання світу, яке характерне не лише для науки. Так, формулюючи свій закон трьох стадій (теологія, метафізика, наука), Конт констатує, що на кожній стадії має місце пояснення явищ світу: на теологічній – через богів, на метафізичній – через абстракції, а на позитивній (науковій) – через самі явища (шляхом поєднання явища, що пояснює, та явища, яке пояснюється, за допомогою загального закону). Утім, попри те, що пояснення наявне на всіх трьох стадіях, я зазначив, що в системі Конта немає місця для гуманітарних наук і, зокрема, для історії. Якщо виходити із Контового вчення про три стадії, історія не належить до науки, бо в ній немає загальних законів, а явища історії, що залишилися у минулому, не піддаються прямому спостереженню. Але вона і не метафізика, бо це минуле не є абстрактним, і не теологія, бо це минуле не є надприродним.

Натомість, для історії як науки знаходить належне місце Дройзен.

- На відміну від Конта, він послуговується не одним методом для всього знання (поясненням), а трьома: пізнання, пояснення та розуміння. Якщо пізнання відповідає формально-логічному методу, а пояснення є методом природничих наук, то розуміння є історичним методом. Розуміння є сприйняттям внутрішнього життя іншої людини через її висловлювання, яке відбувається у герменевтичному колі. Саме таке значення розуміння потім стане основою вчення Вільгельма Дильтея, для якого науки про природу пояснюють, а науки про дух розуміють.

Через Дильтая

- поняття розуміння стає однією із засад герменевтичної філософії Мартина Гайдеггера (1889–1976) та Ганса-Георґа Гадамера (1900–2002). Подібно до цього, через послідовника Конта Карла Ґустава Гемпеля (1905–1997) поняття наукового пояснення стає основою логічного позитивізму. Якщо герменевтична філософія впливає передусім на становлення та розвиток континентальної філософії, то позитивізм (особливо у такій його версії, як логічний позитивізм) є визначним для аналітичної філософії. Сучасний філософ науки Дон Айді (нар. 1934 р.) називає це герменевтично-позитивістською полярністю, в якій герменевтична філософія (філософія розуміння) є філософією гуманітарних наук, а позитивістська (філософія пояснення) – філософією природознавства. Але, за Айді, сучасне природознавство пододало цю полярність, адже важливо не лише пояснювати природу, а й розуміти та інтерпретувати показники приладів, що допомагають нам пояснити природу. Якщо герменевтично-позитивістську полярність справді вдається подолати, то також можна припустити, що й поділ філософії на континентальну та аналітичну втрачає свою колишню гостроту. Щоб підтвердити або заперечити це, варто проаналізувати історичний розвиток та сучасність розмежування пояснення-розуміння в філософії.

Передбачення

- Здається, немає людини, яка не хотіла хоча б на мить зазирнути в майбутнє. Але на жаль, люди рідко здатні влучно спрогнозувати майбутні події. Як зазначив професор Вортонського університету Філіп Тетлок в своєму дослідженні в 2005 році, навіть прогнози експертів є трохи кращими за непередбачуваність та випадковість. Однак, важливим в дослідженні залишається факт, що деякі опитувані були дійсно наділені даром передбачення. Цікавим є те, що в підсумку прості учасники-аматори показали більш точні та влучні прогнози ніж експерти та фахівці. Чому деякі люди володіють даром передбачення? І чи можна його набути? Дослідженню цього явища Тетлок присвятив 10 років.
- Огляд книги

Науковий підхід

- до аналізу передбачення і прогнозування припускає виявлення сутності та змісту насамперед таких ключових понять: "передбачення", "завбачення", "прогнозування", "минуле", "сучасне", "майбутнє". Для всіх них родовим поняттям є "передбачення".

Передбачення — це

- форма активної діяльності свідомості, яка дає людині можливість знати або припускати те, що має виникнути, статися. З цієї причини передбачення можна визначити також як пізнання майбутнього на основі минулого та сучасного. Передбачення включає результат діяльності мислення і сам процес мислення, який зумовлює цей результат.

Прогнозування та евристика

- Специфіка пізнання явищ, які, можливо, існують у сучасності, але ще не зареєстровані, та явищ майбутнього фіксується у понятті "завбачення".
- Слід зазначити, що коли йдеться про соціальне передбачення, то розуміється перш за все пізнання майбутнього. Для фіксування цієї специфіки у суспільствознавстві використовується поняття "прогнозування". Результат прогнозування відображається поняттям "прогноз".
Прогнозування — це філософська категорія для позначення процесу здобуття знань лише на засадах спеціальних наукових методів. На відміну від нього, поняття "передбачення" і "завбачення" можуть стосуватися здобуття знань про майбутнє не тільки на базі наукових методів, а й на підставі досвіду, здорового глузду тощо. Сьогодні вчені висловлюють думку про можливість самостійної галузі знань (науки) під назвою "евристика".

Передбачення за гносеологічною природою

- близьке до висунення гіпотези, але гіпотеза — логічна форма знання, яка використовується у процесі пізнання і минулого, і сучасного, і майбутнього, а передбачення завжди спрямоване на майбутнє або на ще пені доме сучасне.
- Нічого надприродного у передбаченні немає, хоч це і знання про невідоме і навіть про неіснуюче. Передбачення як суб'єктивний ідеальний процес має об'єктивну основу, перебуває у закономірному зв'язку мину* лого, сучасного та майбутнього. Майбутнє корениться у сучасному у вигляді причини, що породжує наслідок як низку можливостей. Ці можливості за певних умов обов'язково перетворюються на дійсність у вигляді конкретних кількісних та структурних змін у явищах і процесах сучасного, які неминуче спричиняють появу нової якості в майбутньому, і т. ін.

Суб'єктивна основа передбачення

- полягає в здатності людської свідомості до випереджувального відображення реальності на засадах виявлення закономірних тенденцій, які спрямовані від минулого через сучасне до майбутнього і підтверджуються практикою. Здійснити цю випереджувальне відображення дуже важко, але часто теорія і практика цього вимагають.
- Усвідомлення об'єктивної та суб'єктивної основ передбачення дає можливість вирізняти його серед пророкувань релігійних містиків, астрологів і ворожок, пророцтва яких помилково зараховують до передбачення. Там, де практика не досягла впевненої регулярності підтвердження фактів, а наука ще неспроможна дати пояснення невідомим подіям і явищам, завжди є місце для магії, пара нормальних підходів тощо. У зв'язку з тим, що природа невичерпна, наука і практика мають завжди обмежені можливості. Отже, людство часто буде зіштовхуватися з ірраціонально-містичними, магичними та релігійними уявленнями про світ.

У філософії є різні засади щодо класифікації передбачень.

- Залежно від сфер людської діяльності та об'єкта пізнання розрізняють економічне, політичне, соціальне, демографічне, екологічне та інші види передбачень.
- За способом, глибиною і точністю передбачення майбутнього розрізняють емпіричне та наукове передбачення.
- Емпіричне передбачення ґрунтується на повсякденному досвіді та інтуїції, па безпосередніх спостереженнях за повторюванням тих чи інших подій у природі і суспільстві. У початковій формі воно було вже в простих трудових операціях первісної людини. Тривалий час цей вид передбачення був єдиним. У сучасних умовах емпіричне передбаченням не втратило значення, однак провідної ролі все більше набуває наукове передбачення.

Наукове передбачення

- здійснюється в межах науки або за її допомогою і спирається на пізнання закономірностей поточних процесів. Воно має вищу достовірність прогнозів. У процесі наукового передбачення досліджуються причини виникнення та умови спостереження певних явищ і подій, а також шляхи і засоби досягнення поставленої мети. Наукове передбачення є однією зі сторін теоретичного пізнання!
- підпорядковується його законам. Специфіка його в тому, що воно має чітку спрямованість у часі, тобто пов'язане з дослідженням тільки майбутнього.

Як співвідносяться емпіричне та наукове передбачення?

- Це якісно різні ступені єдиного пізнавального процесу. Під час емпіричного передбачення на перший план висувається зовнішнє виявлення відомих нам предметів і речей, а у процесі наукового передбачення насамперед пізнається сутність майбутніх явищ і подій. Під час емпіричного передбачення предмет чи явище вивчаються з метою виявлення його конкретних ознак, у науковому передбаченні об'єкт досліджується як цілісна структура.

Якщо емпіричне передбачення за природою завжди активне, то наукове може бути активним або пасивним.

- Пасивним є наукове передбачення, яке не припускає втручання людини в процес, що досліджується. Воно стосується об'єктів, на які люди ще не навчилися впливати або ці їх дії не спричиняють суттєвого впливу.
- Наукове передбачення у суспільному житті завжди активне, тому що одного пізнання недостатньо для підкорення суспільних сил законові. Для цього передусім необхідні суспільні дії.

Закони розвитку природи і суспільства

- не тільки об'єктивні, а й загальні. Загальність їх не означає, що вони виявляються всюди однаково. У природі закони діють стихійно, незалежно від волі і бажання людей, у суспільстві — тільки через діяльність людей. На процеси суспільного життя великою мірою впливають не лише об'єктивні, а й суб'єктивні чинники. Погляди різних класів, верств людей, партій і навіть окремих особистостей залишають свій відбиток в історичних подіях. Тому і результати часто не такі, на які люди розраховують.
- Закони суспільного життя мають статичний характер. Вони розкриваються через масу явищ упродовж певного часу, і з цієї причини свідчать лише про основний напрям, тенденцію розвитку суспільства. Динамічні закони, які діють у природі, виявляються з невеликими відхиленнями в кожному конкретному випадку. Знання об'єктивних законів і робить можливим передбачення у природі та суспільстві.

Діалектика процесу пізнання

- Пізнання, що розвивається на єдиній основі практики, являє собою складний, суперечливий процес відображення дійсності в ідеальних образах. Але образи можуть відрізнятися за характером і глибиною відображення об'єкта. Це пов'язано з тим, що об'єкт пізнання має ніби дві сторони: зовнішню, що відкрита нам, і внутрішню, яка прихована від нас. Перша - це явище, друга - це його сутність. Завдання суб'єкта, що пізнає, - не тільки вивчити явище, а й розкрити його сутність, відкрити закони для того, щоб поставити їх на службу людській практиці.

Загальне поняття риторики

- Риторика (красномовність), або ораторське мистецтво – це наука про способи переконання і ефективні форми впливу на аудиторію з врахуванням її особливостей. Вона виникла в стародавній Греції. Як і епос, драма, музика, скульптура й архітектура, вона вважалася мистецтвом, творчістю, її величали "царицею всіх мистецтв".
- У стародавній Греції риторика була вагомим складовою частиною суспільного життя. В Гомерових творах справжнім героєм вважався той, хто не тільки виявляв доблесть, а й умів гарно говорити. Війську Агамемнона, що завоювало Трою, дуже допомагав своїми промовами старий Нестор, хоч він уже й не міг безпосередньо брати участі в битві.

Риторика - це

- комплексна наука, тобто її місце - на стику, пересіченні, причому багаторівневому) ряду наук (етики, філософії, логіки, еристики, психології, лінгвістики, сценічної майстерності). Інакше кажучи, риторика начебто вбирає в себе з інших наук такі змістовні компоненти, які в системі визначають риторіку як науку про закони ефективної мисленнево-мовленневої переконуючої діяльності. Причому кожний компонент, пересікаючись та взаємодіючи з іншими, наповнюється якісно новим, перетвореним змістом, ніж це було у складі тієї чи іншої науки. Таким чином, риторика - це не просто сума різних змістовних компонентів, а наука, яка органічно інтегрує в собі необхідні знання.

Риторика і філософія.

- Якщо виходити з розуміння риторики як філософсько-дидактичної науки, то риторика у такому випадку є складовою частиною філософії: філософія - наука, яка вивчає всезагальні закони розвитку природи, суспільства, людини, а риторика становить собою науку про закони ефективної мисленнєво-мовленнєвої переконуючої діяльності, знання яких дозволяє людині розвинути системність мислення, мовлення й поведінки, що, своєю чергою, є основою цілісного (не фрагментарного, уривчастого) бачення людиною навколишнього світу.

Отже, риторика є цілком самотійною наукою,

- яка передбачає свою систему законів і предмет дослідження, а також чітку функціональну спрямованість., причому риторика не тільки не заважає, а, навпаки, активно сприяє іншим наукам у розвитку інтелектуального, духовно-морального потенціалу людини.

Отже, прогнозування

- вирішує вужчі завдання науково-теоретичного та практичного характеру, ніж передбачення. Прогнозування є складовою наукового передбачення. Його мета полягає у визначенні перспективних, імовірних даних про можливі напрями і тенденції розвитку явища, яке цікавить дослідника.
- За часом випередження прогнози поділяються на короткострокові (до 5 років), середньострокові (10 років) та довгострокові (більше 10 років). Діапазон випередження залежить від багатьох чинників: вихідних даних, методологічних засад і характеру методики, ступеня складності процесу, що аналізується, і т. ін. Чим більший термін випередження, тим ціннішим за інших однакових умов буде прогноз.

Наукове передбачення у суспільному житті

- завжди активне, тому що одного пізнання недостатньо для підкорення суспільних сил законові. Для цього передусім необхідні суспільні дії.
- Теоретичними засадами обґрунтування наукового передбачення є положення діалектичної філософії про об'єктивний і закономірний характер розвитку та пізнання світу. Розвиток у природі та суспільстві відбувається відповідно до об'єктивних, тобто незалежних від волі та свідомості людей, законів. Закономірні зв'язки — необхідні, суттєві, стійкі та такі, за яких повторюються відношення між предметами та явищами. Однак їх повторювання слід розуміти діалектично.

Наука — це тип культурної діяльності, спостереження, класифікація, опис, експериментальне дослідження і теоретичне пояснення природних явищ.

Американський енциклопедичний словник

Наука — це діяльність в системі суспільного розподілу праці, спрямована на отримання нового знання з метою оптимізації всієї іншої людської діяльності.

<http://subject.com.ua/philosophy/philosophy/50.html>

Наука - це сфера дослідницької діяльності, що спрямована на виробництво нових знань про природу, суспільство і процеси мислення.

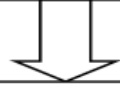
Наука – це *сфера людської діяльності, функціями якої є:* -
вироблення і теоретична систематизація об'єктивних знань про
дійсність;
- використання теоретичних розробок на практиці;
- можливість прогнозування розвитку досліджень та їх
результатів.

Наука як система знань

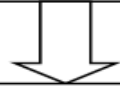
Обґрунтованість наукового знання полягає в його опорі на надійну основу, докази, що відповідають прийнятим стандартам науковості і раціональності.

- **Наукова обґрунтованість складається з таких елементів:**
- *♦ опори на факти (достовірні дані, що мають теоретичне тлумачення);*
- *♦ опори на перевірені відомі наукові закони;*
- *♦ системність, взаємозв'язок різноманітних частин теорії на основі логічних висновків.*

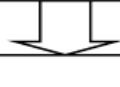
Виявлення проблеми пізнання,
дослідження.

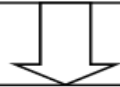
Спостереження, збір інформації,
її узагальнення

Виведення законів та закономірностей – стійких, зв'язків,
що постійно повторюються, між подіями та явищами

Перевірка отриманих законів та закономірностей
практикою, експериментом

Можливість прогнозування явищ та подій

На

орма

розвитку науки

- **Наукове дослідження** – це особлива форма процесу пізнання, систематичне, цілеспрямоване вивчення об'єктів, в якому використовуються засоби і методи науки і яке завершується формуванням знання про досліджуваний об'єкт.

*Наукове дослідження характеризується певними
якостями: об'єктивністю, відтворюваністю,
доказовістю і точністю.*

Наукові дослідження поділяються на дві категорії:
фундаментальні (теоретичні) і **прикладні** (емпіричні).

Доказова медицина

- зародилася наприкінці 80-х років як концепція нового клінічного мислення, і її можна визначити як новітню технологію збору, аналізу, синтезу та застосування наукової медичної інформації, яка дозволяє приймати оптимальні клінічні рішення як з погляду допомоги хворому, так і економічної ефективності. Це розділ медицини, який базується на доведеннях, передбачає пошук, порівняння, узагальнення та широке поширення доказів з метою використання в інтересах хворого. Основним гаслом доказової медицини стало впровадження таких принципів, як оптимізація якості надання медичної допомоги з погляду ефективності та з погляду вартості.

Потенційні можливості застосування принципів доказової медицини

- у практичній сфері охорони здоров'я є різноманітними. Насамперед, їх застосування дозволяє використовувати об'єктивні критерії в різних галузях біомедицини. Принципи доказової медицини надають можливість, урахуванням достовірної інформації, оптимізувати вплив на прийняття рішень інтуїції та кваліфікації лікаря, думок авторитетних експертів, рекомендацій з посібників та довідників. Виходячи з цього, доказова медицина передбачає вдосконалення індивідуального клінічного досвіду лікаря у поєднанні з найдоступнішими незалежними доказами систематизованих досліджень.

Важливим аспектом медицини, яка базується на доказах,

- є визначення ступеня достовірності результатів досліджень, які беруться за основу при складанні систематизованих даних. Докази, які базуються на даних хоча б одного дослідження високого ступеня якості з оцінкою наслідків лікування за принципом "все або нічого", в якому: а) в одній групі всі хворі померли чи в них прогресувало захворювання при звичайному лікуванні, порівняно з іншою групою, в якій частина хворих залишилася живою чи спостерігалось поліпшення стану внаслідок новітнього лікування; б) в одній групі більшість хворих померла чи у них прогресувало захворювання при звичайному лікуванні, порівняно з іншою групою, в якій жоден з хворих не помер та не було випадків прогресування захворювання за умови новітнього лікування.